

พรรณไม้ดอกไม้ประดับพื้นเมืองในพื้นที่ป่าของมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว Native Ornamental Plants in The Woodland of Burapha University Sakaeo Campus

จักรพงษ์ รัตตะมณี^{1*} และ กัญญารัตน์ เหลืองประเสริฐ¹
Rattamanee, C. ^{1*} and Lueangprasert, K. ¹

¹คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว จ.สระแก้ว 27160

¹Faculty of Agricultural Technology, Burapha University Sakaeo Campus, Sakaeo 27160

*Corresponding author: chakkrapong@buu.ac.th

บทคัดย่อ

สำรวจพรรณพืชในพื้นที่ป่าในมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว เพื่อหาพรรณไม้ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นไม้ดอกไม้ประดับ พบพรรณไม้ระบุชนิดได้จำนวน 255 ชนิด จาก 83 วงศ์ 191 สกุล วงศ์พรรณไม้ที่พบจำนวนมากที่สุดคือ วงศ์ถั่ว (Fabaceae) 33 ชนิด พรรณไม้พื้นเมืองที่สามารถใช้เป็นไม้ดอกไม้ประดับพบ 13 ชนิด ได้แก่ ตั้วแดง (*Cratoxylum formosum*), ซ้องแมวขน (*Gmelina paniculata*), หมากลิ้นน้ำค้าง (*Lindernia antipoda*), ปอต่อม (*Hibiscus glanduliferus*), เอื้องแมงมุม (*Eulophia herbacea*), ว่านจุงนาง (*Geodorum terrestre*), ว่านเพชรน้อย (*Stahlianthus campanulatus*), ทองพันชูล (*Decaschistia parviflora*), หางกระรอก (*Uraria lagopodioides*), พุดทุ่ง (*Holarrhena curtisii*), ชิงป่า (*Zingiber gramineum*), ว่านสามพี่น้อง (*Ceropegia sootepensis*) และหญ้าหงอนเงือก (*Murdannia gigantea*)

คำสำคัญ: พรรณไม้, พื้นเมือง, ความหลากหลาย, สระแก้ว, ไม้ดอกไม้ประดับ

ABSTRACT

The exploration in the forest area of Burapha University Sakaeo Campus was conducted for discovering native ornamental plants. Two hundred and fifty five plant species were identified from 83 families 191 genera. The most quantity number of species (33 species) is in the legume family (F. Fabaceae). Thirteen species are suitable for using as ornamental crops. These species are *Cratoxylum formosum*, *Gmelina paniculata*, *Lindernia antipoda*, *Hibiscus glanduliferus*, *Eulophia herbacea*, *Geodorum terrestre*, *Stahlianthus campanulatus*, *Decaschistia parviflora*, *Uraria lagopodioides*, *Holarrhena curtisii*, *Zingiber gramineum*, *Ceropegia sootepensis* and *Murdannia gigantea*.

Keywords: Flora, Native, Diversity, Sakaeo, Ornamental plant

บทนำ

มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว มีพื้นที่ประมาณ 1,369 ไร่ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 77 เมตร พื้นที่ยังปกคลุมด้วยพื้นที่ป่าประมาณ 800 ไร่ เดิมเรียกว่า โคกป่าเพ็ก นั้นเป็นป่าเต็งรัง (deciduous dipterocarp forest หรือ dry dipterocarp forest) เป็นป่าแบบที่พบมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง พบทั้งในที่ราบและเขาที่ต่ำกว่า 1,000 เมตร ลงมา ก่อนข้างแห้งแล้ง เป็นดินทรายหรือดินลูกรัง ที่มาของการวิจัยนี้เนื่องจากพื้นที่ป่าในวิทยาเขตนั้นนับวันจะถูกบุกรุกทำลาย ต้นไม้ถูกตัดโค่น จากการพัฒนาของวิทยาเขต การสำรวจพรรณไม้พื้นเมืองในมหาวิทยาลัยบูรพา นั้นทำให้ทราบถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในมือ สามารถอนุรักษ์และนำพรรณไม้พื้นเมือง มาใช้ประโยชน์ได้ ก่อนที่จะถูกทำลายจนหมดโดยไม่ตระหนักถึงคุณค่า การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ ระบุชนิด และรวบรวมอนุรักษ์พรรณไม้พื้นเมืองที่มีศักยภาพเป็นไม้ดอกไม้ประดับ จากพื้นที่ป่าในมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว เพื่อหาพรรณไม้พื้นเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นไม้ดอกไม้ประดับ

อุปกรณ์และวิธีการ

สำรวจพรรณพืชให้ครอบคลุมพื้นที่ในมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว ด้านทิศตะวันออก ตะวันตก เหนือ และใต้ โดยสำรวจ 3 ช่วงฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝนและฤดูหนาว ครอบคลุมทั้งไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้คลุมดิน ไม้เลื้อย เก็บตัวอย่างพืชที่พบเพื่อนำมาทำตัวอย่างอัดแห้ง (herbarium specimens) จำนวน 3 ตัวอย่าง ที่มีความสมบูรณ์ของใบ ดอก ผล และเมล็ด นำตัวอย่างพืชที่ได้มาอบให้แห้งสนิท บันทึกหมายเลขตัวอย่างพืช สถานที่ วันเดือนปีที่เก็บ ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล สภาพนิเวศ ลักษณะทั่วไปของพืช โดยเฉพาะลักษณะที่ไม่ปรากฏในตัวอย่างแห้งหรือตัวอย่างดอง เช่น ลักษณะวิสัย ความสูง เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น ขนาดทรงพุ่ม น้ำยาง สี กลิ่น รส เป็นต้น พร้อมบันทึกภาพส่วนต่างๆ ไว้ นำตัวอย่างพรรณพืช และข้อมูลที่ได้ไปตรวจระบุชื่อวิทยาศาสตร์ โดยเทียบกับตัวอย่างพรรณไม้แห้งในหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และพิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร กรมวิชาการเกษตร และตรวจลักษณะเพื่อยืนยันความถูกต้องจากเอกสารพรรณพืชประจำถิ่นต่างๆ ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญพรรณพืช สถานที่สำรวจเก็บข้อมูลคือ พื้นที่มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว

ผลการทดลองและวิจารณ์

การสำรวจพรรณไม้พื้นเมืองในมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว สามารถระบุชนิดได้มีจำนวน 255 ชนิด โดยจำแนกเป็นวงศ์ต่างๆ 83 วงศ์ 191 สกุล คือ วงศ์เหงือกปลาหมอ (Acanthaceae) 3 สกุล 4 ชนิด, วงศ์บานไม่รู้โรย (Amaranthaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์พลับพลึง (Amaryllidaceae) 1 สกุล 2 ชนิด, วงศ์มะม่วง (Anacardiaceae) 2 สกุล 3 ชนิด, วงศ์กระดังงา (Annonaceae) 4 สกุล 4 ชนิด, วงศ์โมก (Apocynaceae) 15 สกุล 16 ชนิด, วงศ์บุกบอน (Araceae) 1 สกุล 2 ชนิด, วงศ์ปาล์ม (Arecaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ปริก (Asparagaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ทานตะวัน (Asteraceae) 2 สกุล 2 ชนิด, วงศ์แค (Bignoniaceae) 2 สกุล 2 ชนิด, วงศ์หญ้างวงช้าง (Boraginaceae) 1 สกุล 2 ชนิด, วงศ์หญ้าข้าวก่ำ (Burmanniaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์พระจันทร์ครึ่งซีก (Campanulaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์กัญชา (Cannabaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ไม้กุ่ม (Capparaceae) 1 สกุล 2 ชนิด, วงศ์หมากแตก (Celastaceae) 2 สกุล 2 ชนิด, วงศ์ผักเสี้ยน (Cleomaceae) 1 สกุล 2 ชนิด, วงศ์มั่งคุด (Clusiaceae) 2 สกุล 3 ชนิด, วงศ์ดอกตี่ง (Colchicaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์สะแกนา (Combretaceae) 2 สกุล 3 ชนิด, วงศ์ผักปลาบ (Commelinaceae) 2 สกุล 3 ชนิด, วงศ์ผักบุง (Convolvulaceae) 4 สกุล 6 ชนิด, วงศ์เอื้องหมายนา (Costaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์แตง (Cucurbitaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ปรง (Cycadaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์กก (Cyperaceae) 2 สกุล 2 ชนิด, วงศ์สำน (Dilleniaceae) 2 สกุล 4 ชนิด, วงศ์กลอย (Dioscoreaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ยางนา (Dipterocarpaceae) 2 สกุล 4 ชนิด, วงศ์หญ้าน้ำค้าง (Droseraceae) 1 สกุล 2 ชนิด, วงศ์มะพลับ (Ebenaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์เปล้า (Euphorbiaceae) 4 สกุล 6 ชนิด, วงศ์ถั่ว (Fabaceae) 26 สกุล 33 ชนิด, วงศ์หมากเบน (Flacourtiaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ดอกหรีด (Gentianaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์สันตะวา (Hydrocharitaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ตีเอียน (Hydroleaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ว่านสากเหล็ก (Hypoxidaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์กระเทียมนา (Isoetaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์กะเพรา (Lamiaceae) 5 สกุล 5 ชนิด, วงศ์อบเชย (Lauraceae) 2 สกุล 2 ชนิด, วงศ์กระโดน (Lecythidaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์สาหร่ายข้าวเหนียว (Lentibulariaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์แสลงใจ (Loganiaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ตะแบก (Lythraceae) 1 สกุล 2 ชนิด, วงศ์ขบา (Malvaceae) 7 สกุล 9 ชนิด, วงศ์โคลงเคลง (Melastomaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์สะเดา (Meliaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์บอระเพ็ด (Menispermaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ไทร (Moraceae) 1 สกุล 2 ชนิด, วงศ์ฝรั่ง (Myrtaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ข่าน้าว (Ochnaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์น้ำใจใคร่ (Olacaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์มะลิ (Oleaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์พญารากดำ (Onagraceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ผักตีนนกยูง (Ophioglossaceae) 2 สกุล 3 ชนิด, วงศ์ผักหวานป่า (Opiliaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์กล้วยไม้ (Orchidaceae) 7 สกุล 13 ชนิด, วงศ์ดอกดิน (Orobanchaceae) 3 สกุล 4 ชนิด, วงศ์กระเทียมยอบ (Oxalidaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์เสาวรส (Passifloraceae) 2 สกุล 2 ชนิด, วงศ์งา (Pedaliaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์หญ้า (Poaceae) 4 สกุล 5 ชนิด, วงศ์คำเตี้ย (Polygalaceae) 3 สกุล 2 ชนิด, วงศ์ผักตบชวา (Pontederiaceae) 1 สกุล 2 ชนิด, วงศ์ผักเบี้ยหิน (Portulacaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ลำไย (Sapindaceae) 2 สกุล 2 ชนิด, วงศ์พุทรา (Rhamnaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์เข็ม (Rubiaceae) 13 สกุล 16 ชนิด, วงศ์ส้ม (Rutaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์มณฑะเจียรทอง (Scrophulariaceae) 2 สกุล 7 ชนิด, วงศ์หัวยาข้าวเย็น (Smilacaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์มะเขือ (Solanaceae) 2 สกุล 2 ชนิด, วงศ์หนอนตายหยาก (Stemonaceae) 1 สกุล 3 ชนิด, วงศ์

ค้ำจวดำ (Taccaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์กฤษณา (Thymelaeaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์ปอพราน (Tiliaceae) 2 สกุล 2 ชนิด, วงศ์เวอร์บีน่า (Verbenaceae) 1 สกุล 1 ชนิด, วงศ์องุ่น (Vitaceae) 3 สกุล 5 ชนิด, วงศ์กระถินทุ่ง (Xyridaceae) 1 สกุล 1 ชนิด และวงศ์ขิงข่า (Zingiberaceae) 6 สกุล 12 ชนิด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับพรรณไม้มงคลในประเทศไทยทั้งหมดที่มีประมาณ 13,000 ชนิด (Department of Agriculture, 2011) คิดเป็นประมาณร้อยละ 2 ของพรรณไม้มงคลในประเทศไทย ซึ่งวงศ์พรรณไม้มงคลที่พบจำนวนมากที่สุดคือ วงศ์ถั่ว (Fabaceae) 33 ชนิด รองลงมาคือวงศ์โมก (Apocynaceae) 16 ชนิด วงศ์เข็ม (Rubiaceae) 16 ชนิด และวงศ์กล้วยไม้ (Orchidaceae) 13 ชนิด ในบรรดาพรรณไม้มงคลพื้นเมืองนั้น มีหลายชนิดที่นิยมรับประทานเป็นผัก เช่น ผักสาบ (*Adenia viridiflora*) ใซยอต่ออ่อนไปตองเปรี้ยว, กระโดน (*Careya arborea*) ยอดอ่อนบริโภคสดกับอาหารพื้นเมือง เป็นต้น

จากการสำรวจ พบพรรณไม้มงคลพื้นเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นไม้มงคลไม้ประดับ 13 ชนิด ชนิดที่สามารถพัฒนาเป็นไม้ประดับยืนต้น ได้แก่ ตั้วแดง (*Cratoxylum formosum* (Jack) Dyer) ชนิดที่สามารถพัฒนาเป็นไม้มงคลประดับแปลง ได้แก่ ช้องแมวขน (*Gmelina paniculata* H.R. Fletcher), ปอต่อม (*Hibiscus glanduliferus* Craib), พุดทุ่ง (*Holarhena curtisii* King & Gamble), ขิงป่า (*Zingiber gramineum* Noronha ex Blume), และหญ้าหงอนเงือก (*Murdannia gigantea* (Vahl) G.Brückn.) ส่วนชนิดที่สามารถพัฒนาเป็นไม้มงคลกระถาง ได้แก่ หมากลิ้นน้ำค้าง (*Lindernia antipoda* (L.) Alston), เอื้องแมงมุม (*Eulophia herbacea* Lindl.), ว่านจุงนาง (*Geodorum terrestre* (L.) Garay), ว่านเพชรน้อย (*Stahlianthus campanulatus* Kuntze), ทองพันดูล (*Decaschistia parviflora* Kurz), หางกระรอก (*Uraria lagopodioides* (L.) DC.) และว่านสามพี่น้อง (*Ceropegia sootepensis* Craib)

สรุป

พรรณไม้มงคลพื้นเมืองในมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว ที่สามารถระบุชนิดได้มีจำนวน 255 ชนิด จาก 83 วงศ์ 191 สกุล พบพรรณไม้มงคลที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นไม้มงคลไม้ประดับ 13 ชนิด ได้แก่ ตั้วแดง ช้องแมวขน ปอต่อม พุดทุ่ง ขิงป่า หญ้าหงอนเงือก หมากลิ้นน้ำค้าง เอื้องแมงมุม ว่านจุงนาง ว่านเพชรน้อย ทองพันดูล หางกระรอก และว่านสามพี่น้อง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ดร.พนม สุทธิศักดิ์โสภณ คุณปจาร์ย อินทชูป ดร.สมราน สุดดี และดร.สไว มัฐผา สำหรับการระบุชนิดพืชวงศ์ Scrophulariaceae, Stemonaceae, Lamiaceae และ Fabaceae งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยการสำรวจ อนุรักษ์ และพัฒนาพรรณไม้มงคลพื้นเมืองในมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้วสำหรับเป็นไม้มงคลไม้ประดับ ในโครงการอนุรักษ์พันธุพืชโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 มหาวิทยาลัยบูรพา ผ่านสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ เลขที่สัญญา 190/2560

เอกสารอ้างอิง

Department of Agriculture. 2011. 84 plant families to honor H.M. King Bhumibol Adulyadej in commemoration the 84nd anniversary of H.M. King Bhumibol Adulyadej on the 5th December 2011. Together Publisher Ltd, Bangkok. (in Thai)